

IOAN SLAVICI

POVEȘTI

Prefață și glosar de Lucian Pricop

EDITURA CARTEX 2000

CUPRINS

<i>Prefață</i> (Lucian Pricop)	7
<i>Notă asupra ediției</i>	13

POVEȘTI VOLUMUL I

Zâna Zorilor. Poveste.....	17
Florița din codru. Poveste.....	58
Ileana cea șireată. Poveste	78
Doi feți cu stea în frunte. Poveste.....	89
Păcală în satul lui. Poveste.....	100
Petrea Prostul	116
Limir-împărat	143

POVEȘTI VOLUMUL II

Spaima Zmeilor. Poveste	169
Ioane mamei	178
Băiet sărac	190

POVEȘTILE LUI IOAN SLAVICI

O primă colecție de basme românești apare în anul 1845, în Germania, la Stuttgart, conținând traducerea unor basme bănățene. În 1862, Nicolae Filimon publică în revista „Țăranul român“ trei basme românești. Cinci ani mai târziu avea să apară colecția de basme culese de I. D. Fundescu. În 1872 apare culegerea de basme prelucrate de Petre Ispirescu. Este anul în care Slavici tipărește primul său basm, *Zâna Zorilor*.

Consemnarea lui Slavici însă ca autor de povești este una sporadică. Ignoranța criticii se ascunde sub paravanul senzationalului prin dimensiunile luate de cele câteva titluri devenite clasice, Slavici fiind (re)cunoscut mai cu seamă prin nuvelistica sa, prin romanul *Mara* ori prin scrierile memorialistice.

În concepția sa, se impune ca un prozator să pornească de la creația populară (vezi D. Vatamaniuc, *Studiu introductiv în Opere*, vol. I, Editura Național, 2001). Scriitorul descoperă un potențial cultural în basme, reliefat prin limba și mitologia vehiculate de acestea:

„Întreaga copilărie a mea n-a fost alta decât o poveste lungă și frumoasă... Cât am fost în casa părinților mei, am ascultat, cât am fost departe de ea, am spus povești: povestea a fost fondul plăcerilor mele din copilărie“, mărturisește Slavici în scrisoarea ce avea să introducă *Zâna Zorilor* în „Convorbiri literare“, anul VI (1872), nr. 3, 1 iunie.

Firescul apropiării scriitorului de literatura populară constă așadar în mediul folcloric în care și-a petrecut copilăria. Pe de-o parte Șiria, satul natal, o zonă bogată sub aspect folcloric și etnografic, pe de altă parte Mihai Fercu, bunicul său, sunt legăturile sale cu creația populară.

Poveștile lui Slavici nu se înscriu în repertoriul culegătorilor propriu-ziși de basme, precum, bunăoară Petre Ispirescu (mai puțin prelucrător de folclor), el propunându-și să creeze un basm nou, căci, după cum afirma, „o poveste e întotdeauna amestecul mai multora: omul combină ce-i place. Chemarea prelucrătorului, continuă scriitorul, devine astfel cu mult mai grea și totodată cu mult mai frumoasă decât s-ar părea din început: el trebuie să privească povestea din toate punctele de vedere și să combine din toate variantele un întreg frumos. Astfel, culegătorul nu numai dă recepțiunii caracterul individual, ci produce totodată un întreg nou.

Faptele și ideile sunt dară o recepție din popor; gruparea lor estetică este un capriciu al individualității.

Eu, din toate aceste, am ales și combinat.

Sucul etic a rămas neatins. Am lăsat ca gândirea morală a poporului român să rămână intactă și, îndeosebi, pentru că ea, în toate variantele, e tot aceea. Morala e rezultatul gândirii popoarelor, iară nu a indivizilor.“ {Scrisoarea d-lui Slavici către redacțiune-relativă la *Zâna Zorilor*; în „Convorbiri literare“, Anul VI (1872), nr. 3, 1 iunie, p. 90}

S-a observat apoi că poveștile lui Slavici anticipează teme ale operei sale literare, acestea fiind privite ca desăvârșire a uceniciei într-ale literaturii.

Încercarea de valorificare a folclorului stă sub semnul întâlnirii cu Eminescu la Viena, unde amândoi sunt studenți. În anul 1870, Eminescu publică în „Convorbiri literare“, basmul *Făt-Frumos din lacrimă*, episod despre care Slavici va relata în *Amintiri*, 1924 p. 81-82 următoarele: „Eminescu publicase în «Convorbiri literare» o poveste frumoasă. Noi eram însă de

păreră ce el n-o scrisese bine. «Scrie tu alta mai bine, ca la voi la Șiria», mi-a zis el.“

Urmându-i sfatul, Slavici va scrie *Zâna Zorilor*, o va trimite la „Convorbiri literare“, cu toate că se îndoia de publicarea acesteia. Reacția însă a fost alta: „D-l I. Negruzzi nu numai că mi-a publicat-o, ci a ținut totodată să-mi facă împărțășirea că îndeosebi lui V. Alecsandri i-a plăcut mult limba și felul meu de a povesti. Nu se putea să nu iubesc și să nu pun sus în gândul meu pe oamenii mei cunoscuți care, deși trăiau la Iași, găseau că e frumoasă șirienasca noastră și bun felul de a povesti, pe care-l învățasem de la bunicul meu.“ (Ioan Slavici, *Amintiri*, 1924, p. 81-82)

În vreme ce Eminescu, influențat de cultura romanticilor germani, se dovedește a fi emițătorul valorii estetice a basmului, Slavici, pornind de la ideile lui Iacob Negruzzi din cadrul „Convorbirilor literare“, este interesat mai degrabă de „documentele“ din poveste.

În ciuda faptului că *Zâna Zorilor* este începută în 1870, este publicată peste doi ani, în numărul 3 al revistei „Convorbiri literare“, din 1 iunie 1872, alături de alte două povești: *Florița din Codru* și *Ileana cea Șireată*. Este tradusă în germană cu titlul *Die Fee der Morgenröte* și tipărită de Mite Kremnitz în volumul *Rumänische Märchen*, Leipzig, Verlag Wilhelm Friedrich, 1882, p. 238-296.

Conform convingerilor sale în legătură cu prelucrarea crea-toare a folclorului și nu doar a fixării acestuia prin scris, Slavici pornește în elaborarea poveștii printr-o documentare, de profunzime. Astfel, în aceeași scrisoare, autorul pomenesc un număr de patru variante ale poveștii: „Bunicul meu mi-a povestit despre Smocfa cea Frumoasă; în comitatul Zarandului mi s-a zis despre Zâna Codrilor, în Comloșu (Crișana) se vorbea despre Pătru Făt-Frumos viteaz și în Timișoara auzii povestea despre Zâna Zorilor. Am ales numirea care mi-a părut mai nimerită. Faptele și ideile sunt, în toate variantele, cu puțină abatere, tot

acelea. Ochii împăratului, calea lui Petru, ajutorul sfințelor surori, fântâna miraculoasă, scena de la Zâna Zorilor, viclenia fraților și desfășurarea finală se află în toate variantele. «Ce» este tot ceea; «Cum» nu este tot așa. O dată Petru trece pe la o singură, o dată pe la două și iarăși o dată pe la alta din cele trei sfinte... O dată lipsesc pădurile, o dată țările miraculoase; o dată Petru trece peste Smântâna laptelui, altă dată peste Palma năzdrăvanului, o dată Petru e ucis, altă dată i se fură apa ș.c.l. Eu, din toate aceste am ales și combinat. Sucul etic a rămas neatins. Am lăsat ca gândirea morală a poporului român să rămână intactă, și îndeosebi pentru că ea, în toate variantele, e tot aceea. Morala e rezultatul gândirii popoarelor, iară nu a indivizilor.“

Slavici atribuie un interes aparte educației estetice, mergând până la afirmația că un alt scriitor ar fi trebuit să elaboreze o poveste ca *Zâna Zorilor*. În litera autorului, „un Alecsandri ar fi trebuit să-mpodobască pe Zâna Zorilor, pentru ca ea să nu se rușineze umblând printre noi.“

Atât în nuvele, cât și în povești, amprenta moralistului este subliniată în tușe tari. Iar dacă, neîndoielnic basmul este un teren dintre cele mai prielnice eticului, nu același lucru se poate afirma și despre nuvelă, unde acest demers este privit mai mult sau mai puțin ostentativ.

Poveștile din prima parte a activității scriitorului (1871-1875): *Zâna Zorilor*, *Florița din codru*, *Ileana cea Șireată* sunt construite după tiparul basmului în general. Ca în orice basm și aici apar Feți Frumoși, Ilene Cosânzene, adjuvanți ai acestora în încercările prin care vor trece, depășirea piedicilor prin curaj și istețime. Și aici apar zâne, iele, vâlve, zmei, balauri. O împărăție adică între personaje pozitive și negative, între bine și rău.

Cele mai reușite povești ale lui Slavici sunt cele din ciclul „poveștilor glumețe“, *Ioanea mamei*, *Păcală în satul lui*, *Petrea prostul*, scrise între anii 1879-1887.

Despre *Păcală*, Slavici culege variante încă din 1872. *Păcală în satul lui* relevă o altă latură a operei scriitorului, dovedind în

același timp o inconfundabilă calitate artistică. I. Breazu, în *Literatura*, „*Tribunei*“ (1884-1935), București, 1936, p. 68, notează: „Prin umorul ei autentic țărănesc, precum și prin stilul perfect adaptat fondului, *Păcală în satul lui*... poate ocupa un loc de cinste într-o *Antologie a poveștii românești*. Povestește aici Ioan Slavici din *Budulea Taichii* și *Popa Tanda*, cu sfătoșenia și dragostea lui de glumă sănătoasă.“

Lumea poveștilor lui Slavici rămâne fidelă viziunii sale realiste. Eroii nu se îndepărtează prea mult de protagoniștii nuvelor sale. Curțile împărătești par niște gospodării cunoscute, împărații au uneori îndeletniciri casnice, fetele de împărat ajută în gospodărie: mătură, pregătesc mâncarea, sparg lemne.

În viziunea lui D. Vatamaniuc, „Contribuția lui Slavici, autor de povești, nu trebuie exagerată, însă nici diminuată până la restrângerea ei la aspectele etnografic și lingvistic.

Slavici deschide drum lui Creangă, prin afirmarea, ca principiu artistic, a libertății «prelucrătorului» de a alege variantele și episoadele și de a întocmi «un întreg nou». Nu este mai puțin adevărat că și Creangă îl va influența pe Slavici. Deosebiriile dintre cei doi povestitori sunt foarte mari, deși pornesc de la fondul comun al creației noastre populare. Ele se fac simțite sub raportul realizării artistice, dar și prin atitudinea față de fabulos. Creangă se menține în granițele a ceea ce înțelegem prin poveste, dar tratează, adeseori, fabulosul cu mijloace realiste. Slavici procedează invers și «narațiunile» concepute realist sunt investite cu atribuțiile poveștilor prin introducerea fabulosului.“

Lucian Pricop